

Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, (İSMUS), IX/1 (2024), s. 73-80

Kitap İncelemesi

İktidar ve Teknoloji: Bin Yıllık Mücadele

Daron Acemoğlu, Simon Johnson

(Çeviri: Cem DURAN)

İstanbul: Doğan Kitap, 2023, 1. Baskı, 516 Sayfa, ISBN: 978-625-6570-20-7

Erkin ERDİM*

Günümüzde neredeyse her gün yeni bir teknolojik gelişmenin haberini alıyoruz. Bu teknolojik gelişmelerin; eğitimden sağlığa, üretimden tüketime hayatımızın her alanında değişiklikler yapacağı konuşuluyor. Bu değişikliklerin yaşam standartlarımızı nasıl daha iyiye götüreceği, konforumuzu arttıracığı, verimimizin yükselerek daha fazla kendimize vakit ayırabileceğimiz konuları neredeyse sözleşmiş gibi tüm dijital platformlarda ortak bir görüş olarak sunuluyor. Bu haberler ister istemez mükemmel bir dünyaya gidiyoruz düşüncesini bilinçaltımıza işliyor. Daron Acemoğlu ve Simon Johnson bu kitapta, teknolojik gelişmeler ve bu gelişmelerin arkasında yatan düşünceleri, bizleri bin yıllık tarihsel bir yolculuğa çıkararak akıcı ve anlaşılır bir dil ile anlatıyorlar. Kitapta ilerleme üzerine yapılan geniş bir tanım sonrası tüm bu konular ayrıntılı bir şekilde karşıt görüşler tarihsel örnekleri ile verilerek on bir bölümde toplanıyor. Bu yönüyle kitap, günümüz insanının biraz şüphe/endişe ile aklının bir köşesinde yer alan sorularına akademik düzeyde cevaplar veriyor.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İktisat Anabilim Dalı Yönetim Ekonomisi, erknerdm@gmail.com, ORCID: 0009-0005-3243-6786

Kitabın giriş bölümünde yazarlar ilerleme nedir sorusu üzerine okuyucuları teknolojik ilerleme hakkında düşünmeye davet ediyorlar. Bunu yaparken de teknolojik ilerlemelerin hayata geçirilirken toplumun her kademesi açısından faydalı olup olmayacağı konusunun da değerlendirilmesinin yapılması gerektiğini savunuyorlar. Bu bağlamda konunun daha da net anlaşılmasına katkıda bulunmak amacıyla tarihten çeşitli örnekler veriyorlar. Jeremy Bentham teknolojik gelişmelerin toplumsal hayatın daha iyi işlenmesine fayda sağlayacağını, insanların yeteneklerini artıracaklarını, tüm ekonomiye uygulanması yolu ile de üretkenliği ve verimi artıracaklarını, Adam Smith ise daha iyi makinelerin otomatikman daha iyi ücretlere yol açacağını düşünüyordu. Ancak yazarlar bu pozitif görüşlere rağmen tarihten verdikleri örneklerle teknolojik gelişmelerin refah payını arttırmadığına dair birçok delil sunuyorlar. Teknolojik gelişmelerin getirdiği refahın toplumun tamamına yayılmasının kendiliğinden olmayacağını, bu kazanımların dar bir elit kesime hizmet etmesinden uzak tutularak sağlanabileceğini savunuyorlar. Toplumsal refahın teknolojiye paralel gelişimi için, işçilerin de örgütlenerek mücadele vermesi gerektiğini söylüyorlar. Bugün bizlerin geçmiş kuşaklardan daha iyi refah seviyesinde yaşamamızı da atalarımızın verdiği bu mücadeleye bağlıyor ve aynı davranışı bizlerin de sergilemesi gerektiğini belirtiyorlar. Günümüzde körü körüne bir teknolojik iyimserliğin hâkim olduğunu ve ilerlemenin toplumun tamamına fayda sağlamak yerine dar bir grup girişimciye ve sermayeye fayda sağladığını belirterek, bölümler ve konu başlıkları halinde okuyucularını uzun bir tarih yolculuğuna çıkarıyorlar.

Birinci bölümde yazarlar teknolojinin geniş bir tanımını yaparak kitaba başlıyorlar. Teknolojinin sadece üretim için uygulanan yeni yöntemler olmadığını, kolektif insan bilgisini kullanarak geliştirilen yöntemlerin tamamı olarak betimlerken sadece insanlığın faydasına değil zararına da kullanılabileceğine dikkat çekiyorlar. Teknoiyimser olarak tanımladıkları kesimlerin, endüstriyel devrim ile birlikte çevre kirliliği ile doğaya zarar vermelerine rağmen, bu zararların teknolojik gelişmeleri durdurmaya yetmeyeceği ve hallolacağı görüşünde olduklarına dikkat çekiyorlar. Doğaya verilen tahribat dışında teknolojik gelişmelerin getirdiği işsizlik konusu da kitap boyunca gündem yapılan konulardan biri olarak karşımıza çıkıyor. Bu kavramı ilk olarak Keynes'in 1930'larda kullandığı "emekten tasarruf etmemizi sağlayacak yöntemler keşfetme hızımızın, emeğe yeni kullanım alanları bulma hızımızı geçmesi" ifadesi üzerinden tanımlıyorlar. Bu tanım üzerinden de ABD'de eskiden insanların bir üniversite diploması olsun ya da olmasın iyi işlere sahip olabildiklerini ancak günümüzde üniversite diplomalı insanların bile iyi işlere sahip olmakta zorlandığını ve milyonlarca kişiyi ekonomik olarak etkilediğini belirtiyorlar. Artık dijital teknolojilerin her iş alanına entegre olduğunu, şirketlerin yatırımcılarına ve üst düzey yöneticilerine servet kazandırdığını, buna karşılık çoğu çalışanın ücretinin aynı oranda artmadığını belirtiyorlar. Bunu da yeni teknolojilerin getirdiği eşitsizlik kavramı üzerinden inceliyorlar. Kitabın geneline hâkim olan bir kavram da teknolojik gelişmelerin getirdiği refahın sadece girişimcilere ve sermaye sahiplerine değil herkese sağlanabileceği konusundaki iyimserlik olan üretkenlik vagonu kavramıdır. Üretkenlik vagonu yeni teknolojilerin getirdiği faydanın işleri otomatize edip işçi sayısını azaltmak ya da işçileri gözetlemek değil, iş çıktısını arttırmak ve yeni iş alanları oluşturarak daha fazla istihdam sağlamak olduğunu vurguluyorlar. Üretkenlik vagonunun işlenmesi için refah paylaşımının sermayedarlar ve girişimciler tarafından işçilere de dağıtılması gerekir. Ancak sermaye sahipleri güçlüdür ve bu rant paylaşımını işçiler ile paylaşmak istemez. Buradan hareketle güçlü işgücü ve sendikalaşmanın önemine vurgu yapılmaktadır. Yazarlar toplumun tamamını ilgilendiren teknolojik ilerleme kararlarının hep birlikte alınması gerektiğini belirtiyor. Ancak bu kararların genelde sermaye sahipleri, üst düzey yöneticiler veya siyasi liderler tarafından verildiğine

dikkat çekiyorlar. Aslında sonuçları itibari ile toplumun tamamını ilgilendiren teknolojik ilerlemelerin ve vizyonların güçlü kişiler tarafından sanki herkesin faydasınaymış gibi dayatılmasının önüne nasıl geçilebileceği konusu da kitapta sorgulanan konulardan bir tanesi. İktidar sahiplerinin sadece kendi çıkarlarını düşündüğü bu vizyondan kaçınmanın önerisi olarak, karşıt güçler geliştirmeli ve daha kapsayıcı vizyonlar üretilmesi gerektiğini savunuyorlar. Bu insanların yüksek ticari başarıları, kendine has karizma ve ikna güçleri ile getirdiklerini söyledikleri yeni teknolojiler sayesinde doğa üstünde hakimiyet kurma ve bolluk söylemleri ile toplumu etkileyerek yanlış yönlendirdiklerine vurgu yapıyor. Özellikle günümüz teknolojilerini düşünürsek, yapay zekâ, insansız araçlar ve makineler sayesinde elimizde müthiş imkanlar var. Ancak bu teknolojiler günümüz patronlarının görüşüne göre şekillendiğinde ve bu durumu sorgulamadığımızda, daha önceki gelişmelerde olduğu gibi (sanayi devrimi vb.) toplum yararına kullanılmayacağı uyarısı yapılıyor.

Kitabın ikinci bölümünde dünya ticaretini değiştirmek ve geliştirmek üzere tasarlanmış 2 kanal; Süveyş ve Panama kanallarından örnekle teknolojik gelişmelerin yönü konusunda ikna gücü ve vizyon konuları üzerinde duruluyor. Yazarlara göre bu iki kanal içinde yanlış tercihler ve mühendislik yöntemleri benimsenmesine rağmen, yatırımların ve teknolojik ilerlemelerin herkesin yararına olacağı konusunda insanlar inandırılmıştı. Alternatif görüşte olanların yeterince güçlü olmadıklarından dolayı seslerini duyurmadığı belirtiliyor. Yapılan yanlış tercihlerin sonucu olarak binlerce insan hayatının ve paranın kaybı gösteriliyor. Buradan hareketle günümüzde de toplumun geri kalanına kıyasla bir avuç inandırıcılığı yüksek, karizma sahibi sermaye sahibi ve girişimci karşısında, yeterince alternatif sosyal güç oluşturulamaz ise aynı sonuçların yaşanma ihtimalinin olduğu vurgulanıyor.

Teknolojik ilerlemelerin getireceği vizyon sonucunda kimin karlı çıkacağı konusunda belirleyici olanın toplumun tercihleri olacağı belirtiliyor. Toplumun da genelde bu tercihlerini güçlü kişilerden yana kullandığı saptaması yapılıyor üçüncü bölümde ve bu da kitaptaki ilginç tespitlerden birisi olarak karşımıza çıkıyor. Peki güçlü nasıl olunur ve güçlü fikirler nasıl üretilir? Bu konuda da yazarların çeşitli örnekler ile pekiştirdiği birkaç varsayımı var. Fikrin öngörülerinin doğru çıkması, söyleyen kişinin siyasi, sosyal konumu, fikrin ne kadar sık ve farklı kişiden duyulması insanlar üzerinde etkili olduğu değinilen konulardan bazıları. Güçlü insan olmak içinse gündem belirlemenin önemine dikkat çekiyorlar. Soruları sorup öncelikleri belirleyen kişilerin ikna konusunda büyük güce sahip olduklarından bahsediliyor. Bu da bizim söz sahibi insanların yetkinliklerini değerlendirmedeki yanlışımızı ortaya koyuyor. Bunu yaparken genelde bilimsel verilere dayalı konuşmadan ziyade zengin, sosyal statüsü güçlü ve siyasi nüfuzlu gördüğümüz kişilerin sözlerinden daha çok etkilendiğimize değiniliyor. Gücün insanları yozlaştırdığını, insanlar ne kadar güçlüler ise bencilce karar alma ihtimal ihtimallerinin o kadar yüksek olduğunu söylüyorlar. Tarihten alıntılar ile destekledikleri bu uyarılar çerçevesinde, kimin görüşlerine değer vererek söz sahibi olacağını belirlemenin bizim elimizde olduğunu ve bunu iyi kullanmamız gerektiğine vurgu yapıyorlar. İkna gücü yüksek ve güçlü kişilerin vizyon tuzaklarına düşmemek için, çeşitlilik ve farklı sosyal derneklerin yasalar ile garanti altına alınarak verilecek kararlarda söz sahibi olmasına dikkat çeken yazarlar, daha kapsayıcı sosyal kurumlar ile alternatif fikirlerin de dinlenip desteklenmesi gerektiğini belirtiyorlar. Bu sayede tek bir teknolojik gelişmeye ya da vizyona mecbur kalmayacağımızın, seçeceğimiz vizyonu iyi analiz etme ve bedellerini ortaya koyma şansımızın olacağını, sermayeyi ve gücü elinde bulunduran dar bir kesimin teknolojik geleceği belirlenmesinin önüne geçme fırsatı yakalayacağımızın altı çiziliyor.

Kitabın dördüncü bölümünde ilk çağlardan itibaren tarımın teknoloji ile gelişimi ve bu gelişimin sonucundaki refah paylaşımının tarım işçileri yönünde eşitsizliği nasıl arttırdığına dair yapılan çalışmalardan örnekler veriliyor. Ortaçağ toplumunu; hükmedenler, dua edenler ve emekçiler olarak sınıflandıran kitap, emekçilerin az para karşılığı çok fazla çalışıp ürettikleri tarım ürünlerinin oluşturduğu refah artışının, kilise ve devleti yönetenler arasında paylaşıldığını belirtiyor. Dönemin ihtişamlı kiliselerinin köylülerin sefalet içinde yaşamalarına karşı tarımdan gelen refah artışı sayesinde yapıldığına değiniliyor. Yasalar da güçlü elit kesimin ve kilisenin lehine olduğundan, köylüler daha uzun saatler baskı altında çalışarak bir nevi köle gibi kullanılıyordu. Yüzyıllar sonra tarımdaki teknolojinin gelişimi ile gelen biçerdöverler ve traktörler ile tarım ekonomisi ABD, Rusya gibi ülkelerde büyümesine rağmen, güçlü ve elit kesim tarımdaki bu yeni teknolojileri kendi vizyonları yönünde belirlediği için tarım işçilerinin zararına olan bir büyüme olduğu vurgulanıyor. Modernleşmenin eşitsizliği tarım sektöründe de teknolojiler değişse yüzyıllar geçse de değişmiyor. Yazarlar bu eşitsizliğin ancak üretkenlik artışlarından gelecek refahın en alt kesime kadar paylaşılması ile ortadan kalkabileceğine/azalabileceğine??? vurgu yapıyorlar. Bunun da ancak toprak sahibi olan güçlü ve elit kesimlerin, yeni teknolojilerin getirdiği üretim ve sermaye fazlasını kendilerine ayırmak yerine, işçiler ile paylaştığı zaman olabileceğini yine orta çağlardan günümüze çeşitli örnekler ile açıklıyorlar. Ancak ne yazık ki tarım teknolojilerinin uzun tarihi boyunca yaptıkları incelemelerde siyasi ve sosyal güç sahiplerinin dayatmaları ve kilise benzeri kurumların dini telkinleri ile insanlar üzerinde oluşturdukları afyon etkisi birleştiğinde bu teknolojik gelişmelerin her zaman elit kesimin lehine sonuçlandığı konusunda fikir birliğine varıyorlar. Bir teknolojik gelişmenin ilerleme olup olmadığını değerlendirirken, iktidar sahibi gibi güçlü kişiler tarafından bir vizyon benimsetilmeye çalışıldığında çok dikkatli davranmamız gerektiği bu uzun tarım tarihinden almamız gereken ders olarak işleniyor.

Beşinci bölümde yazarlar İngiliz Sanayi devrimini ele alıyorlar ve sanayi devriminin ortaya çıkış hikâyesini de devrim sayesinde gelen birçok yeni teknoloji ürününün ve ekonomik büyümenin işçileri nasıl etkilediğini üretkenlik vagonu perspektifinden anlatıyorlar. 18.yüzyıldan itibaren İngiltere’de mucit ve girişimci bir sınıfın oluşarak yükselmesi ile sanayi devriminin temelleri atılıyor. İlk buharlı makinenin icadının getirdiği yeni demiryolları ile ulaşımın gelişmesi ve şehirlerarası taşımacılık faaliyetlerinin artmasının endüstriyel gelişimin hızını arttırdığına vurgu yapılıyor. Bu sanayi devrimi ile önceki bin yıllardan çok daha hızlı bir teknolojik gelişim sürecine girildiğinden bahsediliyor. Sanayi devrimi öncesi sosyal, kültürel, politik ve ekonomik açılardan uzun bir incelemeye tabi tutularak neden İngiltere’de başladığı sorusuna cevap aranıyor. Neden sorusuna cevap olarak da İngiltere’deki yüksek işçi ücretlerinden kaynaklı maliyetleri düşürme çalışmalarının hız kazanması, devletin piyasaya müdahalesinin olmaması, kurumların da mütevazı köklerden gelen hevesli yeni girişimcilere yol açmak için bir dizi dönüşüme gitmeleri gösteriliyor. Bu alt ve işçi sınıfından gelen hevesli ve yetenekli girişimciler bir yandan ekonominin ve teknolojinin gelişmesine büyük katkıda bulunurken, diğer yandan da sermayeye sahip olup zenginleşiyorlardı. Toplumun da sosyal statülerdeki yükselmeye izin veriyor olması, insanların daha büyük hayaller kurmasına ve hırslanmalarına olanak sağlaması, sanayi devriminin yukarıda bahsedilen neden İngiltere’de ortaya çıktığı sorusunun ana cevaplarından biri olarak gösteriliyor. Tüm bu etkenler ile sanayi devrimi gelişmiş, feodalite zayıflamış, artık varlık sahibi olmanın tek yolu toprak edinmek olmaktan çıkmıştı. Bunun yerini teknolojik ürünler geliştirmek, fabrika kurmak, ticaret yapmak alıyor ve statü de bunların peşinden geliyordu.

Sanayiciler yeni teknolojiler ve büyüme stratejileri sonucunda ekonomide meydana gelen üretim ve kar artışını işçiler ile paylaştılar mı? Yoksa eşitsizlik daha da mı arttı? İşte bu sorunun cevabı da altıncı bölümün ana konusu olarak karşımıza çıkıyor. Yazarların fabrikalar çağı olarak adlandırdıkları bu dönemde, işçilerin uzayan çalışma saatlerine ve kötüleşen çalışma koşullarına rağmen gelirlerinde bir artış olmadığı hatta daha da kötüye gitmesi konusu ele alınıyor. Sanayileşmenin sadece bölüşüm sorununun artmasına değil, alt yapısı yetersiz şehirlere olan göçün ve bunun sonucun da hava kirliliğinin ve hastalıkların artmasına neden olduğu da gündeme getiriliyor. Ayrıca çocuk işçi sorunu da çeşitli sektörlerden verilen örneklerle ele alınıyor. Tarih perspektifinden konuya yaklaşan yazarlar, sanayi devrimine kadar geçen son on bin yılda tarım sektöründeki teknolojik gelişmelerin, işçiler için zenginlik ve refah getirmek yerine, sefaleti daha da arttırdığına değiniyor. Sanayileşmenin ilk yüzyılında bu durumun geçerliliğini koruduğunu, hatta insanların yaşam standartlarının daha da geriye götürdüğünü iddia ediyorlar. Diğer yandan şehirleşme, insanların etkileşiminin artarak sosyalleşmesini ve bu sayede işçilerin örgütlenmesini de beraberinde getirmiştir. Bu durumun, dengeleyici karşıt güçlerin yükselmesine katkıda bulunması da kitaptaki önemli tespitlerden birisi. Örgütlenme sonucu elde edilen siyasi gücü sayesinde, insanlar temiz şehirlerde yüksek ücretler ile çalışma taleplerini daha yüksek sesle ifade etme şansını yakalamışlardı. Ancak örgütlenme imkânı bulamayan ve bu nedenle de yeteri derece siyasi güce sahip olmayan ülkelerde ise işçilerin sefaletinin kaçınılmaz olarak devam ettiği de değinilen konulardan biridir. Bu hakları elde edemeyen ülkelerdeki işçilerin, genelde Avrupa ve Amerika'nın sömürgesi konumunda kalmaları da bunun sonuçlarından biri olarak gösteriliyor.

19.yüzyılın ikinci yarısından Birinci Dünya savaşına kadarki dönemde işçiler örgütlenerek siyasi ve sosyal bir güce kavuşmuş, bunun sonucunda da ilk defa teknolojik gelişmeler ve bu gelişmelerin getirdiği refah artışı geniş kesimler ile paylaşılmıştı. Teknoloji ile birlikte silahlar da gelişmiş ve Birinci Dünya savaşında milyonlarca insanın ölümüne yol açmıştı. Arkasından gelen Büyük Buhran ile birlikte de sanayi çağında dünyanın pek çok ülkesi ekonomik olarak küçülme sürecine girmişti. Tüm bu olumsuz gelişmeler Avrupa ve ABD'de büyük işsizlik artışlarına sebebiyet vermişti. İkinci dünya savaşından sonra ise, otomasyon yolu ile maliyet tasarrufu kaynaklı yeni iş ve ürün imkanlarının artması ile teknolojinin daha hızlı gelişimi, çalışanların lehine kurulan kurumsal yapılar sayesinde tüm ABD ve Avrupada otuz yıl sürecek parlak bir döneme girildiği kitapta akıcı bir şekilde detaylandırılarak anlatılıyor. İşçiler açısından parlak olarak belirtilen bu dönemin vizyonunun iyi incelenmesi gerektiğinin belirtildiği bölümde yazarlar, bu vizyonun günümüzün devam eden refah paylaşımı problemlerine ışık tutabileceği kanaatindedir. Bu dönemde Amerika'nın üretkenlik vagonunu iyi çalıştırmasını; geliştirdikleri teknolojileri, yeni iş kolları ve istihdam alanları oluşturmak için kullanmalarına bağlıyor yazarlar. Çeşitli sanayi kollarından örnekler vererek, birinci bölümden bu yana vurguladıkları üretkenlik vagonu fikirlerinin işçilerin marjinal üretkenliklerini ve yaşam standartlarını nasıl arttırdığına yönelik kanıtlarda sunuyorlar. ABD'nin sadece endüstriyel üretim sistemlerinin değil aynı zamanda ekonomik kalkınma modeli, işçi eğitimleri ve gelişimi konusunun da Avrupada hızla kabul gördüğü, gelen refah paylaşımı yönetiminin Avrupa dışında Japonya ve Güney Kore'de de yerel düzenlemeler ile teşvik edilerek uygulandığı detaylandırılarak anlatılıyor. Ancak bu dönemde dahi ABD ve bazı Avrupa ülkelerinin düşük ücretler karşılığı ağır koşullarda çalıştırdıkları göçmen ve siyahî işçiler konuları da atlanmadan dönemde siyasi ve sosyal koşulları altında yazarlar tarafından değerlendiriliyor. İkinci dünya savaşından sonra 20. yüzyılın sonlarına doğru yaklaşırken ABD'de işçilerin lehine olan bu refah paylaşımının

altındaki ekonomik model, sermaye sahipleri ve iktidar güçleri tarafından tekrar sorgulanmaya başlıyor. Teknolojinin yönünü tekrar otomasyona çevirerek emeği değersizleştirmek isteyen sermaye sahipleri yüzünden refahın paylaşıldığı parlak dönemin sonuna nasıl geldiği de kitapta değinilen konulardan birisi.

Yazarlar sekizinci bölümde artık yaşadığımız çağa odaklanıyor. İkinci dünya savaşı sonrası parlak dönem olarak adlandırılan otuz yıllık sürecin ardından paylaşılan refah modelinin nasıl kaybedildiği irdeleniyor. Üretkenlik vagonu olarak adlandırdıkları, işçiler için yeni iş imkanları ve fırsatlar sunan teknoloji vizyonundan, işleri otomatize ederek işgücü maliyetini azaltan modele geçişte, işgücü örgütleri ve regülasyonların neden seslerini yeterince çıkaramadığı da değinilen en önemli konulardan biridir. 1980'lerden sonra işgücü eğitim düzeyinde yaşanan değişim ile de en yüksek maaş alan çalışanların sadece yüksek lisans yapanlar olmasına da vurgu yapılıyor. Yine bu dönemden günümüze sermayenin payı büyürken işçilerin yani emeğin payının gittikçe küçüldüğü veriler ile sunuluyor. Yazarlara göre, otomasyon ile birlikte emeğe duyulan ihtiyacın azalmasına paralel işçilerin ve sendikaların pazarlık güçleri şirketler karşısında oldukça azalmıştı. Şirketlerin üretimi sendikali işçi olmayan fabrikalara hatta yurtdışına kaydırması işçilerin elini zayıflatmıştı. Şirketlerin daha fazla kar etme yönündeki vizyonları, bu vizyonlara uygun yönetici seçimleri ve teşvikleri sayesinde dış kaynak kullanımını ve taşeronlaştırma stratejileri de eşitsizliklerin emeğin lehine sonuçlanmasına katkıda bulunan başlıca etmenler olarak gösteriliyor. Yine düşük işçi ücreti ve ürün maliyeti vizyonu ile üretimin Çin ve Meksika gibi ülkelere kaydırılması da incelenen konulardan birisidir. Dijital teknolojilerin gelişimi ile eskiden yapılan birçok büro işinin yazılımlar ve otomasyon ile yok edildiğine vurgu yapılan kitapta, bu işlerde çalışan milyonlarca kişinin artık düşük vasıflı işlerde daha az maaşa çalıştıkları ya da işsiz kaldıkları da istatistikler ile desteklenerek okuyuculara sunuluyor. Bu gibi gelişmelerin işçilerin ellerini zayıflatması nedeniyle sermaye karşısı güçlerin neredeyse ortadan kalkmış olduklarının altı da çizilmektedir. Bununla birlikte, dijital teknolojiler sayesinde artık tamamen emeğin ve işçinin maliyetini ortadan kaldıran yazılımlar ve makinelerin kullanımının da yaygınlaştığı dile getiriliyor. Sermaye ve kar odaklı teknoloji liderlerinin dayatmaya çalıştığı bu dijital teknolojilerin toplum tarafından sorgusuz sualsiz kabul edilmesi sonucunda çalışanların çoğunun işlerinden olduğu vurgusu da kitaptaki önemli gündemlerden bir olarak karşımıza çıkıyor. Kitapta günümüzün büyük teknoloji devlerinin yöneticilerinin direk ağızlarından verilen örnekler ile de bu konu desteklenerek, teknolojik gelişmelerin herkesin faydasına olduğu dayatmasının toplumun büyük bir kısmına getireceği işsizlik ve yoksulluk konusunda bu liderlerin bakış açıları Mark Zuckerberg' in şu ifadesi ile özetleniyor aslında "Hızlı hareket et, kırmaktan çekinme".

Dokuzuncu bölümde yazarlar, günümüzdeki yapay zekâ da dahil dijital teknolojilerin kesinlikle topluma faydalı olduğunu savunan vizyonun ve düşüncenin, aslında bir illüzyondan ibaret olduğunu savunuyorlar. Özellikle yapay zekâ vizyonunun, teknolojinin yönünü gözetlemeye ve otomasyona doğru çevirdiğini belirterek, asıl amacının yüzyıllardır değişmeyen bir şekilde elit zümreyi zenginleştirme ve güçlendirme olduğunu veriler ile birlikte desteliyorlar. Kitapta yapay zekânın 1950'lerden bu yana birkaç dönemlik yükseliş ve düşüş dönemleri yine bu dönemlerdeki beklentiler ve yapay zekadaki bu büyük beklentilerin çoğunu karşılayamaması tarihsel örneklerle kronolojik olarak anlatılıyor. Ayrıca yapay zekânın insan zekasının yerini alacağı görüşüne, insan zekasının sosyal iletişime ve öğrenmeye odaklı empati yeteneği ile sosyal etkileşim, adaptasyon, esneklik ve iletişim gerektiren temel yeteneklerini yapay zekânın edinemeyeceği, birçok argüman geliştirerek karşıt görüş

olarak yazarlar tarafından sunuluyor. Bu yeteneklerin ileride yapay zekâya kazandırılabilceği şerhi düşölürken, günümüzde yapay zekâ teknolojilerinin hedefinin, olabildiğince çok veri toplamak ve işleri makine öğrenme teknikleri ile otomatize etmek olduğu belirtiliyor. Yazarlara göre yapay zekanın kullanıldığı bir diğer kritik alan da çalışanların gözetlenmesi. Kitapta günümüzün en büyük firmalarından verilen örnekler ile de konu detaylandırılıyor. Çalışanlarını yapay zekâ uygulamaları ile takip eden firmaların, işçilerin anlık iş çıkıtlarını ölçüp, performanslarına göre değerlendirip hızlıca işten çıkartabildikleri de verilen ürkütücü örnekler arasındadır. Yazarlara göre bu izleme faaliyetleri işverenlerin işçileri daha sıkı takip ederek daha çok çalışmalarına imkân vererek emeğin payını azaltıp rantı işveren yönüne kaydıran bir durumdur. Yapay zekanın getireceği rant paylaşımının, üretkenlik vagonuna katkı sunabileceği kullanım alanları da olduğu vurgusunu yapan yazarların, çeşitli örnekler üzerinden açıkladığı bazı önerileri de mevcut. Bu öneriler arasında; insanların halihazırda yaptığı işlerde üretkenliğini artırabilecek uygulamalar, yeni iş alanları ve pazarlar ile istihdama katkı da bulunuyorlar. Ancak insanları tamamlayıcı nitelikteki bu uygulamaların, maliyetleri azaltma derindeki sermaye sahiplerine ve yöneticilerine çekici gelmediği uyarısı da yapılıyor. Kitapta yapay zekâ teknolojilerindeki ilerlemenin, gelişmekte olan ve yoksul ülkeler perspektifinden değerlendirildiği bir kısım da dikkat çekiyor. Çalışmada yazarlara göre yapay zekanın şu anki vizyonu, sermayeye ve yüksek vasıflı işçilere odaklıdır. Geri kalmış ülkelerde ise bu kaynaklar yok ve bu ülkelerin gelişimi doğal kaynaklara ve ihracata dayalı olduğunda gerçekleşebilir. Fakat yapay zekâ illüzyonu olarak adlandırdıkları vizyon doğrultusunda teknoloji ilerlese bu kaynaklar atıl durumda kullanılmadan kalacaktır. Yazarlar yapay zekâ illüzyonu tabirini kullanma nedenlerini ayrıntılı bir şekilde, 18. yüzyıldan günümüze örnekler ile anlatarak şu şekilde özetliyorlar. Büyük şirketlerin dijital teknolojileri büyük bir acele ile devreye almak istemelerinin ardında; verimliliği arttırmak, insanlığın büyük sorunlarını çözmek gibi iddialarının aksine, işleri otomatikleştirmek ve insanları izlemek amacı olduğunu belirtiyorlar. Kitapta yazarlar, dijital teknolojilerin sadece otomasyon için kullanılması gerekmediğini, insanların bu söylemler karşısında büyülenmek yerine makinelerin insanlığa yararları üzerinde tartışması gerektiğine inanıyorlar. Önceki yüzyıllarda görüldüğü üzere bunun bir kader olmadığı, aşağıdan yukarıya demokratik süreçler ile bu vizyonun ve dijital teknolojik gelişmelerin yönünün insanlığın yararına çevrilebileceğini belirtiyorlar.

Onuncu bölümde internet ve sosyal medyanın oluşturduğu iletişim imkanları sayesinde, farklı görüşlerin özgürce ifade edilebileceği, gerçeklerin hızlıca ortaya çıkabileceği ve insanlığınun bilgeliğe kavuşabileceği demokratik bir ortam hayalinin geldiği nokta tartışılıyor. Özellikle Çin devleti ve özel kurumlarının sosyal medya, internet ve yapay zekâ teknolojilerini, bireyleri işlemek ve hareketlerini, politik görüşlerini takip etmek amacıyla nasıl kullandıkları detaylı bir şekilde okuyuculara açıklanıyor. Sosyal medya ve yapay zekâ uygulamalarının, anti demokratik şekilde yönetilen ülkelerde sebep olduğu sorunlar detaylı bir şekilde incelendikten sonra İran, Rusya gibi ülkelerde liderlerin bazı dijital araçları sansürediklerine vurgu yapılıyor. Dijital teknoloji araçlarını insanların hareketlerini kontrol ederek bir nevi işleme amacıyla kullananların sadece otoriter yönetimler olmadığını belirtiyorlar. ABD ulusal güvenlik ajansının telefon, internet arama motoru ve sosyal medya şirketleri aracılığı ile Amerikan vatandaşlarının tüm dijital alanlarındaki hareketlerini takip ettiğini anlatarak konuyu detaylandırıyorlar. Günümüzün dijital teknolojilerinin veri toplama ve gözetleme konularına yoğunlaşmasını bu teknoloji şirketlerinin sahipleri ve devletlerin bunu talep etmesiyle açıklıyorlar. Ayrıca vatandaşlarını kontrol altında tutmak isteyen iktidarların ve aykırı sesleri bastırmaya kararlı olan güç sahiplerinin artan talepleri

doğrultusunda da tüm araştırmaların bu yöne kaydığına dikkat çekiyorlar. Bu bölümde sosyal medya uygulamaları stratejileri de detaylı bir şekilde inceleniyor. Kullanıcılarını provake etmek amacı üzerine kurdukları etkileşime dayalı algoritmalarını örnekleri ile inceleyen yazarlar, insanların bu dijital araçlar sayesinde çok kolay kutuplaştırılabileceği ve tercihlerinin yönlendirilebileceği uyarılarını yaşanan olaylar üzerinden yapıyorlar.

Yapay zekâ algoritmaları sayesinde insanların nefret söylemleri, yanıltıcı ve provokatif bilgiler ile platformlarında daha çok vakit geçirdiğini fark eden sosyal medya platformlarının, bu algoritmalarını tüm eleştirilere rağmen değiştirmemesi de tartışılan önemli bir konu. Yazarlara göre kullanıcılarından veri toplayan büyük şirketler bu verileri dijital reklam pazarlama amacı ile kullanıyorlar. Büyük teknoloji şirketlerinin elde ettikleri reklam karları üzerinden verdikleri örnekler ile de destekliyorlar. Yapay zekanın oluşturduğu heyecanın, aslında büyük bir fayda sağlamak, marjinal faydayı arttırmak yerine bu tarz uygulamalarda kullanıldığında büyük ölçekli veri toplama ve reklam kazançları ile ilgili olmasına bağlıyor. Yazarlar Google, Facebook, Youtube gibi birçok uygulamadan bu tarz çarpıcı örnekler sunuyorlar. Teknolojik ilerlemenin şu an ki yolunun kar maksimizasyonu ve yapay zekâ illüzyonu tarafından çizilen anti demokratik bir istikamette, hükümetlerin ve teknoloji şirketlerinin yönünde olduğunun tespitini yapıyorlar. Gelmiş olduğumuz durumun sorumlusu olarak da teknoloji şirketleri, yapay zekâ araştırmacıları ve hükümetler gösteriliyor. Buna karşılık wikipedia gibi reklam gelir hedefi olmayan insanlığa faydalı örnekler de karşıt görüş olarak sunuluyor. Yapay zekâ ve dijital teknolojilerin gerek devletler gerekse teknoloji şirketleri tarafından günümüzde yeni baskı ve manipülasyon araçları olarak kullanıldığından demokrasiye zarar verdiği uyarısı yapılıyor.

Son bölümde ise teknolojinin bu baskıcı ve manipülatif yönünün nasıl değiştirileceğine dair yöntemler ve politikardan örnekler verilerek yol gösterilmeye çalışılıyor. Faydalı olarak gösterilmeye çalışılan ve aslında dayatılmak isteneni sorgusuz sualsiz kabul etmememiz ve anlatıları değiştirecek sosyal karşıt güçlerin oluşturulması kitapta öne çıkan görüşlerden biridir. Böylece siyasilere ve sosyal güç sahiplerine karşı doğru fikirlerin savunulacağı siyasi çözümler üretilebileceği düşünülüyor. Yazarlar bu görüşlerini de Avrupa'dan Amerika'ya dünyanın birçok yerinden yaşanan olaylar ile destekliyorlar. Ortak refahı geri getirmenin, teknolojiye yeni bir yön vermekle mümkün olacağını ve bunun da kitaptaki fikirlerin hayata geçirilmesi ile yapılabileceğini belirtiyorlar. Bundan sonra yeni teknolojiler üzerindeki tartışmaların bu teknolojilerin ne kadar harika olduğundan çok, halkın lehine mi yoksa aleyhine mi olduklarının üzerine olması gerektiği belirtiliyor. Dijital teknolojilerin yönü hakkındaki kararların, artık bir avuç sermaye ya da siyasi güç sahibi tarafından alınmasının önüne geçilmesi gerekliliği anlatılıyor. Bu bölümde yazarlar tüm bu kazanımları sağlamak ve teknolojinin yönünün üretkenlik vagonuna hizmet etmesini sağlamak için yapılması gerekenleri; işçi örgütleri kurmak ve sivil toplum eylemleri yapmak konu başlıkları altında ayrıntılı bir şekilde çeşitlendirerek anlatıyor. Bunun yanı sıra da birçok reform önererek bunların nasıl hayat geçirileceği konusunda da ayrıntılı ve anlaşılır bir yöntem izliyorlar. Günümüzde teknoloji sektöründeki büyük şirketlerin, son yüzyıldaki siyasi açıdan en etkili şirketler olduğunu söyleyerek bu reformların hiç de kolay olmayacağına da vurgu yapıyorlar. Günümüzün teknoloji devlerinin hiç olmadığı kadar toplumdaki saygı görmelerini de teknolojinin geleceği hakkındaki söylemlerinin sorgusuz sualsiz toplum tarafından kabul görmesine bağlıyorlar. Bundan dolayı da yazarlara göre teknolojinin rotasını otomasyon ve gözetimden çevirecek bir eylem de henüz ufukta görülüyor.